

HOOFDSTUK 5

De politieke strijd om veiligheid

Regulering versus spontaniteit in de partijprogramma's

Bertie Kaal, Isa Maks, Annemarie van Elfrinkhof en André Krouwel

Veiligheid is een topprioriteit voor politieke partijen. Diepgravende analyse van de partijprogramma's leert dat er een algemene toename is van de nadruk op repressieve regulering van de samenleving, en een afname van steun voor het stimuleren van spontane burgers.

De leefbaarheid van de wijk en de veiligheid op straat domineren het politieke debat. Verschillende politieke partijen roepen om het hardst om meer blauw op straat, om meer cameratoezicht, om samscholingsverboden voor jongeren, en politici juichen patrouillerende ouders op speelpleinen toe. Enkele politieke partijen vragen zich af of deze nieuwe drang tot securisatie en regulering van 'de straat' niet leidt tot het verdwijnen van een echte publieke ruimte. Gaat de overheid niet te ver in het autoritair optreden tegen burgers en staat deze disciplinerende van bewoners niet op gespannen voet met pogingen om spontane ontmoetingen en sociale cohesie te bevorderen? Ook juristen maken zich zorgen, omdat de grens tussen 'inciviel gedrag' en criminaliteit verwatert. Het ingrijpen tot 'achter de voordeur', in scholen, op sportclubs en bij uitgaansgelegenheden maakt ook dat de scheiding tussen het privédoem en de publieke ruimte steeds minder duidelijk is.

Voor veel burgers kan de overheid echter niet hard genoeg optreden. Gevraagd naar hun mening en grootste zorgen, komen problemen als vandalisme, criminaliteit, zwerfend vuil op straat, fietsdiefstal, intimidatie door jongeren, openbare dronkenschap en drugsgebruik op straat spontaan naar voren als belangrijkste issues. Kiezersonderzoek heeft aangetoond dat dergelijke onderwerpen over 'orde en gezag' boven aan de publieke agenda zijn komen te staan. Vanaf het einde van de jaren negentig is de bezorgdheid over de openbare orde het meest genoemde probleem. Economische issues als werkloosheid, armoede en inkomensverschillen zijn naar het tweede plan verschoven en ook milieuvervuiling wordt als duidelijk minder urgent ervaren door het publiek (Van der Brug 2000, pp. 188–189).

Vreemd genoeg voelt een groot deel van de Nederlandse bevolking zich echter doorgaans veilig. In 2006 bracht het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) een rapport uit over de 'onveiligheidsbeleving' van Nederlanders (Oppelaar en Wittebrood 2006). Men onderzocht onder andere de angst om slachtoffer te worden, de inschatting van de kans op slachtofferschap en de bezorgdheid over de wijze waarop de criminaliteit zich ontwikkelt. Het gevoel van onveiligheid in de buurt bleek sterk te worden beïnvloed door het aantal niet-westerse allochtonen, maar vooral door het tempo waarin de buurt van 'kleur' is verschoten. Over het algemeen nemen de onveiligheidsgevoelens echter niet toe; deze blijven redelijk stabiel. Op de vraag of men zich wel eens onveilig voelt in de buurt, zegt rond de 30 procent 'ja' en ongeveer 10 procent is bang in de woonbuurt te worden lastiggevallen of te worden beroofd. Het enige wat in de perceptie van burgers stijgt, is de overlast door groepen jongeren op straat.

Hoe dan ook, lijkt de politieke wil sterk om in de publieke ruimte in te grijpen. Hoe zit dat precies bij de verschillende politieke partijen? Hoe relevant is het veiligheidsissue voor hen en hoeveel aandacht besteden zij eraan? Daar gaan we in dit hoofdstuk dieper op in.

Ook willen we nagaan hoe de verschillende politieke partijen over veiligheid spreken. Wie of wat is volgens politieke partijen onveilig? Wie worden er bedreigd en wie zijn diegenen die de publieke ruimte onveilig maken? En wat willen partijen eraan doen?

Als we afgaan op de 'toon' over veiligheid in de verkiezingsprogramma's van politieke partijen, dan lijken zij met elkaar te wedijveren om *de behoefte aan veiligheid* bij de kiezer te bevredigen. Zo zegt de SP: 'Het bieden van veiligheid is het eerste wat burgers van de overheid verwachten.' Ook de VVD stelt dat 'veiligheid de oudste en belangrijkste taak van de overheid is'. Het CDA schrijft dat 'de overheid zelf vooral voor een klimaat van veiligheid moet zorgen. Zij treedt doortastend en normerend op tegen overlast, criminaliteit en extremisme.' De PVV is van mening dat 'het nog steeds niet veilig is op straat door onvoldoende politie en te lage straffen'. De PvdA houdt het ook dicht bij huis: 'Iedereen wil wonen, wandelen en winkelen in een veilige buurt en met een gerust hart kunnen reizen. Kinderen moeten veilig buiten kunnen spelen en 's avonds op de fiets overal naartoe durven gaan. Je veilig voelen is een basisbehoefte.' D66 is eveneens van mening dat 'veiligheid en de grondrechtelijke vrijheden van burgers basiswaarden zijn die door de rechtsstaat zo goed mogelijk gewaarborgd worden.' Er lijkt dus grote consensus te bestaan dat veiligheid van cruciaal belang is voor onze samenleving en dat het een overheidstaak is.

Maar aan die eensgezindheid komt snel een einde als we kijken naar de oorzaken van onveiligheid die worden aangedragen en de oplossingen die partijen zien. Er zijn duidelijke verschillen met betrekking tot de vragen wie, wat, waar, hoe en met welk doel. Om het in politicologische termen te zeggen: de politieke partijen nemen op de libertaire versus autoritaire dimensie duidelijk verschillende posities in. Sommige politieke partijen stellen zich op als een *strict father* die een wereld vol gevaren waarneemt en de orde wil handhaven door krachtig in te grijpen, ons allemaal dwingende regels op te leggen en ons onmiddellijk te straffen bij een overtreding. Andere

partijen stellen zichzelf op als een *nurturing parent* die uitgaat van de goede wil van iedereen en die mensen wil stimuleren de eigen verantwoordelijkheid waar te maken door ruimte te scheppen voor spontane ontwikkeling en zelfregulering (Lakoff 1996). De 'strengevaderpartijen' zien meer in curatieve maatregelen als reactie op mogelijke bedreigingen, terwijl de 'verzorgendeouderpartijen' eerder preventief te werk gaan door mensen op te voeden als verantwoordelijke burgers en hen te belonen voor goed gedrag. Deze nadruk op eigen verantwoordelijkheid van burgers, maatschappelijke organisaties, instellingen en bedrijven om zelf de veiligheid te vergroten en te bewaren, is een geheel andere benadering dan de roep om een repressieve overheid. In dit hoofdstuk laten we zien dat deze tegenstelling duidelijk zichtbaar is in het Nederlandse partijenlandschap.

Wat is veiligheid?

Omdat veiligheid een primaire behoefte is voor zowel het individu als voor de samenleving heeft het altijd veel aandacht gekregen in de politiek. Het politieke debat houdt zich voor een groot deel bezig met criminaliteitsbestrijding en reactionaire maatregelen tegen mogelijke bedreigingen. Maar er zijn ook preventieve randvoorwaarden voor veiligheid die voor sommige partijen belangrijker zijn. Veiligheid is een subjectief begrip dat wordt omgeven met normatieve argumenten over de aard en de grootsheid van eventuele bedreigingen. Het begrip 'veiligheid' is al decennialang de politieke legitimering voor het inperken van vrijheden, het voeren van oorlogen en de grootschalige herverdeling van grondstoffen. Het is paradoxaal dat groepen mensen altijd hebben gestreden voor hun veiligheid, en dat de veiligheid van de één een bedreiging voor de ander kan zijn. We kunnen wel vaststellen dat conflict, bedreiging, oorlog en geweld een 'normale' gang van zaken is in de wereld omwille van veiligheid. Maar de behoefte aan veiligheid is wispelturig. We maken continu afwegingen en keu-

zes over welke behoefte of waarde moet prevaleren. Daarbij hoort ook de afweging wie er wel of juist niet bij hoort. Voilà, de politiek is geboren...

Maar door de vele opvattingen van veiligheid dreigt er wel een vacuüm. Voor een theoretisch kader voor ons onderzoek zijn we daarom op zoek gegaan naar een kernbegrip van veiligheid als ijkpunt. De Amerikaanse politicoloog en expert op het gebied van vredesvraagstukken en veiligheid, David Baldwin (1997, p. 12), stelt de vraag: 'Waaruit bestaat veiligheid als politiek doel?' Hij geeft vervolgens een opsomming van zeven elementen van veiligheid:

- Veiligheid voor wie (slachtoffers/beschermde)?
- Veiligheid op basis van welke normen en waarden (thema/onderwerp)?
- Hoeveel veiligheid is voldoende?
- Veiligheid tegen welke bedreigingen (veroorzakers/daders)?
- Welke middelen moeten worden ingezet (maatregelen)?
- Veiligheid tegen welke prijs?
- In welk tijdsbestek (hoe urgent)?

De vragen naar hoeveel veiligheid genoeg is en tegen welke prijs kunnen we niet kwantificeren, omdat ze moeilijk meetbaar zijn en ook niet eenduidig zijn af te leiden uit de verkiezingsbeloften van partijen. Men benadrukt nu eenmaal zelden de kosten en negatieve gevolgen van de beleidsvoorstellen in een verkiezingsprogramma. Dat zou uitsluitend de politieke tegenstanders van ammunities voorzien. Baldwin stelt echter niet de vraag: 'Wie is verantwoordelijk voor het waarborgen van veiligheid?' En toch is dat een politiek relevante dimensie, omdat het refereert aan het vertrouwen dat mensen hebben in elkaar, in de overheid, in politieke partijen of in God. We houden zo vijf elementen over waarop we het politieke discours hebben geanalyseerd:

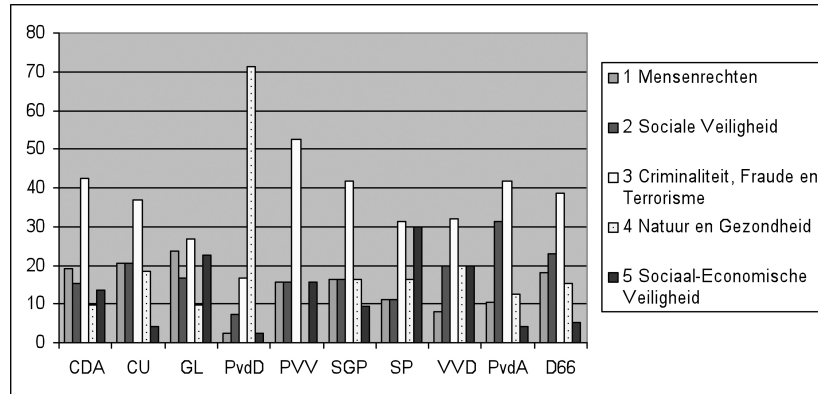
84 B. KAAL, I. MAKS, A. VAN ELFRINKHOF EN A. KROUWEL

- thema's
- slachtoffers/beschermden
- beschermers/verantwoordelijken
- veroorzakers/daders
- maatregelen/middelen

Om de verschillen tussen partijen bloot te leggen, hebben we in dit onderzoek de verkiezingsprogramma's uit 2006 van de tien politieke partijen in de Tweede Kamer geanalyseerd. Bovendien hebben we de resultaten vergeleken met de inhoud van de verkiezingsprogramma's van 1946–2003. Zo kunnen we ook de mate van groeiende urgentie in kaart brengen.

Waar staat veiligheid voor in verkiezingsprogramma's?

Hoeveel aandacht besteden Nederlandse politieke partijen aan veiligheid? Hoe relevant vinden zij veiligheid? Een handmatige codering van de programma's op tekstfragmenten over veiligheid geeft kwantitatief aan welk percentage van de programma's over veiligheid gaat. D66 is de partij die met slechts 10 procent het minste aandacht besteedt aan veiligheid (en/of bedreigingen), terwijl de PvdD en de PVV ruim de helft van hun programma aan veiligheid besteden. Maar ook GL besteedt meer dan de helft van zijn programma aan veiligheid, gevolgd door de VVD met ruim 40 procent. De SP wijdt nog ruim 30 procent van het programma aan veiligheidsvraagstukken, terwijl CDA, CU en de PvdA slechts op 20 procent uitkomen. Iedereen is het eens over het belang van veiligheid, maar het wordt interessant als we kijken naar welke thema's partijen erbij betrekken. Het veiligheidsvraagstuk bleek te worden genoemd in relatie tot 22 onderwerpen, die we – voor het overzicht – hebben teruggebracht tot vijf clusters (Hooghe e.a. 2002):

Tabel 1. Aandacht in verkiezingsprogramma's voor veiligheidsvraagstukken in aantallen referenties per cluster.

1. mensenrechten (onder andere vrijheid van meningsuiting, integratie en immigratie);
2. sociale veiligheid (onder andere betrokkenheid, vandalisme, openbare ruimte, respect);
3. criminaliteit/fraude/terrorisme (onder andere inbraak, terrorisme, internationale veiligheid);
4. natuur en gezondheid (onder andere voedsel, milieu);
5. sociaal-economische veiligheid (onder andere werkvloer, sociale zekerheid).

Uit tabel 1 blijkt dat er grote onderlinge verschillen zijn in de onderwerpen die partijen relateren aan veiligheid. Die verschillen houden verband met hun ideologische karakter. Zo heeft de PvdD vrijwel uitsluitend aandacht voor veiligheidsthema's in het cluster natuur en gezondheid, mede omdat we dieren onder natuur hebben gevat, maar vooral omdat de veiligheid van levende wezens het primaire doel is van de partij. Het valt op dat GL op dit thema laag scoort. Hoewel deze partij vaak refereert aan het thema natuur en gezondheid, doet zij dit niet expliciet in relatie tot veiligheid. De PVV scoort als

verwacht zeer hoog op het thema criminaliteit, fraude en terrorisme. Opvallend is weer dat dit ook bij alle andere partijen het meest genoemde veiligheidsthema is, zelfs bij GL, PvdA, SP en D66. Het is duidelijk dat vraagstukken van openbare orde domineren bij zowel linkse als rechtse partijen wanneer zij spreken over veiligheid. Alleen bij de SP en GL zien we een grotere spreiding over thema's, waarbij er ook veel aandacht is voor sociaal-economische veiligheid en mensenrechten. De PvdA geeft ook relatief veel aandacht aan sociale veiligheid.

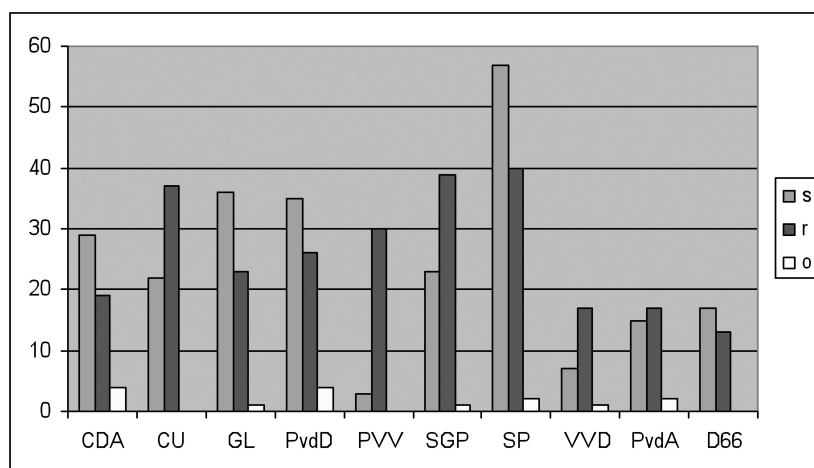
Behalve aandacht voor onderwerpen, is het vanuit ons theoretisch raamwerk ook belangrijk om onderscheid te maken tussen de verschillende actoren: (1) daders/veroorzakers van onveilige situaties, (2) beschermers tegen onveiligheid en (3) slachtoffers of diegenen die beschermd moeten worden. We hebben voor elke partij gekeken waaraan zij de meeste aandacht besteden. Duidelijk wordt dan dat alle partijen het meest praten over beschermers. Het verkiezingsprogramma is blijkbaar de plek om burgers bescherming aan te bieden tegen onveiligheid. Vaak is die beschermer de overheid, met name politie, justitie en andere ordehandhavers. Opvallend is dat GL, de PvdA en D66 beduidend meer bescherming zien in internationale samenwerking dan de anderen. De PvdD is van mening dat de overheid wel veel verantwoordelijkheid heeft voor het bevorderen van veiligheid (van dieren), maar dat diezelfde overheid eveneens een veroorzaker is van onveiligheid.

Na de beschermers gaat de meeste aandacht uit naar slachtoffers. Vooral de linkse partijen SP en GL, en de PvdD en de CU refereren relatief veelvuldig aan slachtoffers in hun programma. Inhoudelijk is ook hier weer een duidelijk patroon te herkennen. De SP neemt het vooral op voor mensen die beschermd moeten worden tegen economische bedreigingen, de PvdD wijst vooral op dieren en het milieu die beschermd moeten worden, en GL besteedt veel aandacht aan internationale slachtoffers zoals asielzoekers en derdewereldlanden. Voor de veroorzakers van onveiligheid hebben de partijen weinig aandacht.

De PVV en de VVD noemen bijna uitsluitend criminelen als veroorzakers, terwijl voor GL en de PvdA de oorzaak vooral moet worden gezocht in sociaal-economische omstandigheden. Deze linkse partijen tekenen daarbij aan dat er rekening gehouden moet worden met de mogelijkheid dat daders zelf slachtoffer kunnen zijn van sociaal-economische achterstand. De rechtsstaat hoort daarom ook te zorgen voor de daders. Vager wordt het bij de SGP. Daar blijven veroorzakers onbenoemd en is er geen enkele redenering te ontdekken over wie er nu onveiligheid veroorzaakt en waarom. Voor de SGP is het geloof de basis voor vertrouwen en veiligheid, maar het is niet duidelijk waar onveiligheid vandaan komt.

Naast thema's en actoren zijn de maatregelen geanalyseerd waarmee de politiek veiligheid wil bieden. Er zijn in totaal 286 maatregelen gecodeerd in de verkiezingsprogramma's. Om het overzichtelijk te houden, hebben we al deze maatregelen ingedeeld naar maatregelen die regulerend zijn (r), maatregelen die spontaniteit bevorderen (s) en een categorie overig (o).

r: Regulering heeft betrekking op regelgeving en sturing van bovenaf. Er is dus een top-downrelatie waarbij een actor anderen kan voorschrijven hoe een activiteit moet verlopen. Regulering wordt dus gekenmerkt door maatregelen die de bewegingsvrijheid beperken. Er is toezicht op de overtreding, dus er kunnen sancties worden opgelegd aan diegenen die zich niet aan de regels houden. Het gaat hier dus niet alleen om politie en justitie die de orde handhaven, maar ook om een toenemend aantal toezichthouders die een oogje in het zeil moeten houden (Baarsma 2005). Voorbeelden van regulering (repressieve en curatieve maatregelen) zijn het bordeelverbod, straatverbod, het opleggen van aso-bonnen, beperking stemrecht niet-Nederlanders, en repressieve maatregelen zoals straffen, bekeuren, verbieden, opsluiten.

Tabel 2. Regulerende/repressieve (r) versus spontane/preventieve (s) maatregelen in absolute aantallen. (o) = overig.

s: Spontaniteit wordt gekenmerkt door een omgekeerde relatie: er is een bottom-upverhouding waarbij iedereen zich mag uiten en gedragen naar eigen inzicht, binnen een basisrechtsstaat. Het gaat hierbij om preventieve maatregelen, stimulering van spontaniteit en randvoorwaarden scheppen voor een samenleving waarin men zich veilig kan ontwikkelen. Bij spontane acties hebben actoren een grote mate van vrijheid. Spontaniteit gaat uit van sociale zelfregulering. Als voorbeelden voor spontaniteit (preventieve, stimulerende maatregelen) moet men denken aan onderwijs en voorlichting, afschaffen identificatieplicht, opvoedingsondersteuning, sociaal werk, hulp bieden, economisch ondersteunen, subsidiëren, legaliseren en ruimte creëren.

In tabel 2 is te zien dat er in absolute aantallen maatregelen grote verschillen bestaan tussen de partijen. Vooral de SP komt met een groot scala aan maatregelen in de preventieve zin, maar ook in regulerende/repressieve zin. De SP is duidelijk de partij die het meest wil doen aan *social engineering*. De socialisten stellen meer dan honderd maatregelen voor. De VVD heeft – zoals het een liberale partij betaamt – de minste aandrang om van alles te regelen en komt slechts met 25 maatregelen om de veiligheid te bevorderen. De PVV heeft vrijwel alleen maatregelen in petto in de repressieve zin. Zo doemt een duidelijke waterscheiding op tussen die partijen die naar verhouding meer stimulerende maatregelen voorstellen (GL, SP, D66, CDA, PvdD) tegenover partijen met meer regulerende maatregelen (PVV, SGP, CU, VVD en PvdA). Opvallend is ook dat de traditionele coalitiepartijen (PvdA, VVD, D66 en in mindere mate CDA) beduidend minder neiging tot sturing hebben dan de permanente oppositiepartijen.

Om te zien in welke mate dit beeld structureel is, hebben we ook een inhoudsanalyse gedaan van alle Nederlandse verkiezingsprogramma's van 1946 tot 2003. Daaruit blijkt sinds de jaren tachtig een aardverschuiving naar repressieve maatregelen om orde te handhaven. Vanaf de jaren zeventig begint allereerst het programma van de VVD over te hellen naar meer repressie, en vanaf 1981 en 1982 zijn ook het CDA en de PvdA opgeschoven naar meer nadruk op repressie van ongewenst gedrag. Vooral de VVD maakt een zeer grote ruk naar de repressieve kant; zeker vanaf de jaren tachtig profileert deze partij zich het meest op het afdwingen van veiligheid door regulering. Ook het CDA maakt vanaf de jaren tachtig een beweging door van steeds meer nadruk op repressie en straf in plaats van het ondersteunen en opvoeden van burgers.

Voorafgaand aan de jaren zeventig zien we een omgekeerde verschuiving naar spontaniteit bevorderende maatregelen. Vanaf 1959 gaan alle partijen meer nadruk leggen op de 'zachte kant' van het staatsoptreden, waarbij opvoeding en stimulering van gewenst gedrag vooropstaan. Vanaf de jaren zeventig blijft de PvdA nog lange tijd de

partij die de meeste nadruk legt op stimulerende en ondersteunende maatregelen. De voorlopers van het CDA (de CHU, ARP en KVP) stellen al sinds de jaren zestig gestaag minder stimulerende en ondersteunende maatregelen voor. De resultaten laten zien dat alle partijen minder nadruk zijn gaan leggen op thema's als bevordering van mensenrechten, onderwijs, cultuur, sociale rechtvaardigheid en vrede, en meer oog hebben voor de noodzaak van repressief staatsoptreden en regulering. Met name na de opkomst van Fortuyn in 2002 zien we een sterk stijgende lijn naar een meer repressieve aanpak in plaats van stimulering van gewenst gedrag via opvoeding en cultuur. De vraag is nu: vinden we dit patroon van codering ook terug als we de programma's aan een kritische lezing onderwerpen?

Wereldbeeld, mensbeeld en ideologie

Voor een diepere inhoudsanalyse gaan we interpretatief op zoek naar de betekenis van de taal van de verkiezingsprogramma's van 2006. Hierbij worden de programma's geanalyseerd om de overkoepelende beeldvorming (*frames*) uit de tekst te halen. Het in het programma geschetste beeld is de basis waarop de partijvisie en het partijbeleid worden onderbouwd. Bijvoorbeeld: als 'we' niet bang zijn, dan hoeven we het ook niet over repressie te hebben (GL); als 'we' zwaar ontevreden zijn, dan moet er drastisch iets veranderen in de relatie politiek en burger (PVV en in mindere mate D66); als 'we' ons ernstige zorgen maken dan moet de overheid die zorgen wegnemen. Daartegenover staan coalitiepartijen die verantwoordt dat hun beleid goede dingen heeft gebracht, maar dat is geen garantie voor de toekomst (CDA). Het beleid moet mee veranderen met binnenlandse en internationale verhoudingen en technologische ontwikkelingen. Van belang in de constructie van deze *frames* zijn: wereldbeeld (1), mensbeeld (2) en doel van de partij in relatie tot veiligheid (3).

Het wereldbeeld en het mensbeeld vormen de basisargumenten voor het doel van een partij. Omdat veiligheid een algemeen doel is

van alle partijen, is er ook een inventarisatie gemaakt van hun beeld van veiligheid. Het wereldbeeld is vooral gehaald uit de introductieparagrafen van de verkiezingsprogramma's. Daarin schetsen alle politieke partijen (met uitzondering van de PVV) een beeld van hoe 'wij' in Nederland tegenover de samenleving staan, of we tevreden zijn en waar we ons zorgen over (moeten) maken. Met hun wereldbeeld en bijbehorende argumenten proberen politieke partijen op een overtuigende manier hun prioriteiten te verantwoorden, waaronder dus ook die op het gebied van veiligheid. We gaan daarom op zoek naar de coherentie en logica tussen het empirische wereldbeeld en mensbeeld (rede) en de voorgestelde maatregelen die samen de ideologie overeind moeten houden.

Ook kijken we of een partijprogramma met dat wereldbeeld een appel doet op de rede of op veronderstelde gevoelens (sentiment) waarbij weinig argumentatie nodig is om de maatregel te onderbouwen. Volgens Baldwin (1997) moeten we vooral oppassen voor de op sentiment gebaseerde politieke retoriek, omdat niet altijd duidelijk is hoe die partij zal handelen als zij eenmaal aan de macht is. Een dergelijke partij zal het ook niet nodig vinden zich duidelijk te verantwoorden voor beleidskeuzes. Die waarschuwing geldt vooral voor de VVD en de PVV, omdat zij voor hun verkiezingsprogramma's van 2006 voor een andere tekstvorm hebben gekozen, de vorm van een tabloid met korte 'nieuwsberichtjes' (VVD) en een opsomming van maatregelen (PVV). In die tekstgenres is argumentatie niet gebruikelijk.

Het begrip 'veiligheid' speelt door de *frames* van alle partijen heen als een overkoepelend doel van de politiek. De verschillen in wereldbeeld zijn groot. Uit de vergelijking ten aanzien van veiligheid komt een duidelijk verschil naar voren tussen een libertair en een autoritair mens- en wereldbeeld. Dit betreft vooral de rol van de overheid: van sommige partijen moeten de sociale, politieke en/of economische structuren worden aangepakt om veiligheid te vergroten, terwijl voor andere partijen (vooral de PVV) de mensen zelf harder moeten worden aangepakt. GL staat duidelijk aan de libertaire kant en benadrukt

consequent dat de vrijheid en gelijkheid van individuen voorop moeten staan. De PvdD ziet vooral gelijke rechten, en dus veiligheid, voor alle levende wezens als haar doel. Ook de vvd komt aan de libertaire kant te staan, want niet het individu moet per se hard worden aangepakt, maar de overheid moet de economie stimuleren. De vvd stelt dat een gezonde economie de primaire voorwaarde is voor een veiliger samenleving.

Ook de PvdA en de sp zien het aanpakken van structurele problemen als primaire taak voor de overheid om veiligheid te bieden. Als ongelijkheid wordt voorkomen, wordt de samenleving een stuk veiliger. Soms lijkt de PvdA wat ongemakkelijk te hinken tussen een roep om harde maatregelen en haar traditionele hang naar zelfbeschikking van de burger. Deze tussenpositie wordt overtuigender ingenomen door het cda en de cu met hun pleidooi voor zowel een strenge aanpak van burgers als het stimuleren van het 'maatschappelijk middenveld' en de eigen verantwoordelijkheid van burgers. Bij de pvv is de zelfredzaamheid afwezig. De overheid en met name de repressieve instrumenten van de staat (politie en justitie) moeten stevig ingrijpen om burgers weer in het gareel te krijgen. Bij de sgp zijn noch de mens noch de economische structuren relevant: de samenleving wordt veiliger en beter als we ruimte maken voor geloofsbelijdenis en het gezin als hoeksteen van de samenleving. 'Zelfbeschikking is een dwaze misvatting' volgens de sgp.

Deze inhoudsanalyses zijn op een vrij intuïtief model gebaseerd om een globaal beeld te krijgen van welke thema's partijen in verband brengen met hun doel om veiligheid te kunnen bieden. We hebben geconstateerd dat veiligheid met vele andere thema's in verband wordt gebracht en dat onveiligheid wordt gebruikt als argument om spontaniteit beperkende maatregelen op te leggen. Maar vinden we dat beeld ook terug in de woorden die worden gebruikt om partijstandpunten neer te zetten? Hiervoor kijken we naar de frequentie van bepaalde woorden in verkiezingsprogramma's, en dan met name naar de passages over veiligheid.

Onder de gebruikte werkwoorden zien we dan duidelijk een voorkeur voor woorden met een regulerende betekenis. De top 4 wordt gevormd door werkwoorden als *afschaffen*, *bestrijden*, *aanpakken* en *verbieden*. Ook de veelvoorkomende werkwoorden *ingrijpen*, *inzetten*, *opsporen*, *straffen* en *opleggen* verwijzen naar een repressieve houding. Er zijn slechts enkele werkwoorden die redelijk vaak voorkomen die meer preventief zijn en een stimulerende houding impliceren: *bevorderen*, *bijdragen*, *stimuleren* en *beschermen*. De verkiezingsprogramma's hebben daarmee over het algemeen een dominante repressieve, en veel minder een stimulerende toon. Van de meest voorkomende zelfstandige naamwoorden staat *criminaliteit* bovenaan, gevolgd door *overlast* en *bestrijding*. Ook zien we hoog in de ranglijst zelfstandige naamwoorden als *misdrijf*, *dader*, *verbod*, *vervolging*, *dreiging* en *geweld*. Zelfstandige naamwoorden die dominant zijn in het politieke discours met betrekking tot een stimulerende houding zijn *antidiscriminatie*, *mensenrechten*, *welzijn*, *(kinder)opvang*, *privacy* en *cultuur*. Maar wederom moeten we vaststellen dat het discours veel zwaarder beladen is met zelfstandige naamwoorden met een repressieve regulerende, dan met een stimulerende en verzorgende lading.

Vooraf de stimulerende woorden gaven een bevestiging van de inhoudsanalytische resultaten op spontaniteit per partij. Ook hier scoort de SP hoog op zowel stimulerende als regulerende woorden, wat blijkt geeft van haar voorkeur voor *social engineering*. De analyses van de programma's van de VVD en de PVV zijn vanwege het andere genre moeilijk vergelijkbaar, maar toch was er de overeenkomst dat het PVV-programma veel restrictieve woorden bevatte, evenals dat van de PvdD, die de hoogste score heeft op regulerende woorden. GL scoort het hoogst op stimulerende woorden.

Dominante scheidslijn

Uit dit empirisch onderzoek komt bovenal naar voren dat het thema veiligheid in de politiek topprioriteit heeft, bij alle partijen – al heeft iedere partij een eigen interpretatie van het concept veiligheid. De handgecodeerde inhoudsanalyse laat zien dat er grote verschillen zijn in de hoeveelheid referenties aan veiligheidsvraagstukken, waarbij de PVV bijna in kwantitatieve zin het gehele programma wijdt aan (on)veiligheid en D66 slechts een klein deel. In het dagelijkse publieke debat tussen deze partijen zien we dat ook.

We concluderen ook dat er een algemene toename is van de nadruk op repressieve regulering van de samenleving, en minder nadruk op het ondersteunen en stimuleren van burgers. Alle partijen benadrukken steeds meer een krachtig ingrijpen en komen met veel voorstellen hoe het ongewenste gedrag van burgers tegen te gaan en hoe overtredingen te bestraffen. Er is een duidelijke verschuiving zichtbaar van de *nurturing parent*-moraal, die goed gedrag stimuleert en beloont, naar een *strict father*-moraal, die reguleert, afdwingt, handhaaft en straft. Met verschillende methoden van inhoudsanalyse, *conceptual framing* en woordanalyse hebben we bekeken hoe deze verschillende benaderingen om veiligheid in de publieke ruimte te vergroten tot uiting komen in de verkiezingsprogramma's van 2006.

De spanning tussen een politiek van regulering en spontaniteit, tussen securisatie en vrijheid van handelen, zien we duidelijk terug in de partijprogramma's. De positionering van politieke partijen op deze thema's lijkt het meest overeen te komen met de posities op de autoritair-libertaire as. Deze as valt slechts beperkt samen met de klassieke links-rechtsas. De libertaire versus autoritaire as is langzamerhand de dominante scheidslijn in de Nederlandse politiek geworden en heeft de traditionele partijcompetitie over sociaal-economische thema's verdrongen. Een meer interpretatieve analyse gaf deze tegenstelling wat meer invulling en diepgang, waarbij dui-

delijk verschillende mens- en wereldbeelden naar voren kwamen. De pvv en deels de PvdD zien een wereld vol bedreigingen en onheil, terwijl andere partijen als D66 en GL de wereld beschouwen als een open ruimte waarin individuen allemaal kansen hebben en vrije keuzes kunnen maken als er gelijke rechten zijn. De woordfrequenties bevestigen het beeld van dominantie van het autoritaire politieke discours en ook de verschillen in benadering tussen de partijen. De inhoudsanalyses en de diepere betekenisanalyse op woordniveau geven een overtuigend zicht op het belang en de glibberigheid van veiligheid als politiek thema. Helder is ook het spanningsveld tussen regulering en spontaniteit waarop politieke partijen zich positioneren.

Dit onderzoek is uitgevoerd door medewerkers van het project From Text to Political Positions (Vrije Universiteit Amsterdam, CAMErA). Het onderzoek is een samenwerking tussen de afdelingen Taal & Communicatie en Politicologie en ontwikkelt methoden voor inhoudsanalyse waarin sentiment, perceptie en positionering een rol spelen. De methode moet resulteren in een geautomatiseerde tool voor het analyseren van grote tekstbestanden in de sociale wetenschappen (www2.let.vu.nl/oz/cltl/t2pp/).